

УДК 373.5:069

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-1-50>**Андрій КОРОЛЬКО,***orcid.org/0000-0001-7435-5806*

кандидат історичних наук,

доцент кафедри історії України і методики викладання історії

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна) *andrii.korolko@pnu.edu.ua***Олег ЄГРЕШІЙ,***orcid.org/0000-0002-0639-910X*

кандидат історичних наук,

доцент кафедри історії України і методики викладання історії

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна) *oleh.yehreshii@pnu.edu.ua*

МУЗЕЙ ІСТОРІЇ ШКОЛИ ТА МІКРОРАЙОНУ ОПРИШІВЦІ М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК – ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ЗРІЛОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті охарактеризовано Музей історії школи та мікрорайону Опришівці Ліцею № 16 Івано-Франківської міської ради як центр національно-патріотичного виховання та формування громадянської зрілості учнівської молоді. Розкрито основні віхи історії школи, висвітлено відкриття Музею історії школи та мікрорайону Опришівці, виокремлено важливі елементи його експозиції, проаналізовано окремі заходи вихованців гуртка «Історичне краєзнавство» Центру туризму і краєзнавства учнівської молоді Івано-Франківської міської ради, які проводяться на базі Музею, для поглиблення національно-патріотичного виховання та громадянської зрілості учнівської молоді. Відкрито Музей історії школи та мікрорайону Опришівці у 2007 р. в приміщенні колишньої двокласної школи, а в 2018 р. відбулося оновлення експозиції музейного закладу. У створенні та оновленні експозиції музею приймали участь як учні та вчителі школи, так і мешканці мікрорайону Опришівці. У 2012 р. наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України Музею присвоєно звання зразкового музею. Цей статус підтверджено відповідними наказами МОН України у 2018 і 2020 рр. Музей історії школи та мікрорайону Опришівці постійно відвідують здобувачі та вчителі закладів освіти міста, області, України. Також експонати музею мають змогу побачити представницькі делегації з країн Європи. До початку повномасштабної російсько-української війни щорічно в Музеї проводилося до 50 екскурсій різних рівнів. Експозиційні зали Музею становлять 15 розділів. Вихованці гуртка «Історичне краєзнавство» Центру туризму і краєзнавства учнівської молоді Івано-Франківської міської ради на базі Музею історії школи та мікрорайону Опришівці проводять зустрічі з творчою інтелігенцією Опришівців. Під час підготовки та проведенні тематичних заходів, зустрічей із видатними особистостями гуртківці тісно співпрацюють із партнерами – музейними та громадськими закладами міста Івано-Франківська.

Ключові слова: Музей історії школи та мікрорайону Опришівці, ліцей, гурток, історичне краєзнавство, національно-патріотичне виховання, громадянська зрілість, екскурсія.

Andrii KOROLKO,

orcid.org/0000-0001-7435-5806

PhD in Education,

Associate Professor at the Department of History of Ukraine and Methods of Teaching History

Vasyl' Stefanyk Precarpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) andrii.korolko@pnu.edu.ua

Oleh YEHRESHII,

orcid.org/0000-0002-0639-910X

PhD in Education,

Associate Professor at the Department of History of Ukraine and Methods of Teaching History

Vasyl' Stefanyk Precarpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) oleh.yehreshii@pnu.edu.ua

MUSEUM OF THE HISTORY OF THE SCHOOL AND THE OPRYSHIVTSI MICRODISTRICT IN THE CITY IVANO-FRANKIVSK – A CENTER FOR NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION AND THE FORMATION OF CIVIC MATURITY AMONG STUDENTS

The article describes the Museum of the history of the school and the Opryshivtsi microdistrict of Lyceum No. 16 of the Ivano-Frankivsk city council as a center for national-patriotic education and the formation of civic maturity of student youth. The main milestones of the school's history are revealed, the opening of the Museum of the history of the school and the Opryshivtsi microdistrict is highlighted, and important elements of its exposition are highlighted, analyzed individual activities of the students of the «Historical Local History» circle of the Center for Tourism and Local History of Student Youth of the Ivano-Frankivsk City Council, which are held on the basis of the Museum, to deepen the national-patriotic education and civic maturity of student youth. The Museum of the history of the school and the Opryshivtsi microdistrict was opened in 2007 in the premises of a former two-class school, and in 2018 the museum's exposition was updated. Both students and teachers of the school, as well as residents of the Opryshivtsi microdistrict, participated in the creation and updating of the museum's exposition. In 2012, by order of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine, the Museum was awarded the title of an exemplary museum. This status was confirmed by the corresponding orders of the Ministry of Education and Science of Ukraine in 2018 and 2020. The Museum of the history of the school and the Opryshivtsi microdistrict is constantly visited by students and teachers of educational institutions of the city, region, and Ukraine. Also, representative delegations from European countries have the opportunity to see the museum's exhibits. Before the start of the full-scale Russian-Ukrainian war, the Museum hosted up to 50 tours of various levels annually. The exhibition halls of the Museum consist of 15 sections. Students of the «Historical Local History» circle of the Center for Tourism and Local History of Student Youth of the Ivano-Frankivsk City Council based at the Museum of the history of the school and the Opryshivtsi microdistrict hold meetings with the creative intelligentsia of Opryshivtsi. During the preparation and holding of thematic events and meetings with prominent personalities, the circle members closely cooperate with partners – museums and public institutions of the city of Ivano-Frankivsk.

Key words: *Museum of the history of the school and the Opryshivtsi microdistrict, lyceum, circle, historical local history, national-patriotic education, civic maturity, excursion.*

Музеї створюються для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій з науковою та освітньою метою. Метою діяльності музеїв історичного профілю має бути сприяння вихованню у дітей та учнів патріотизму, формування національної самосвідомості та високих моральних якостей громадянина України.

Музеї, зокрема шкільні, є важливим засобом навчально-виховної роботи, формування всебічно освіченої особистості, виховання патріотів України. Музеї навчальних закладів, музейна педагогіка як важливі виховні засоби повинні нести правдиві знання про історичне минуле нашого народу, його боротьбу за волю та державну незалежність (Методичні рекомендації, 2015).

У цьому контексті вивчення історико-культурної спадщини своїх малих батьківщин займає особливе місце, адже плекатиме у здобувачів освіти не лише любов до свого рідного населеного пункту, а й вірогідно сприятиме їхній ширшій участі у житті громад, що є атрибутом громадянського суспільства (Васильків та ін., 2023; Вербицька та ін., 2023).

Аналіз останніх досліджень і публікацій з обраної тематики свідчить про розуміння необхідності вивчення музеїв закладів освіти як своєрідних майданчиків національно-патріотичного виховання та формування громадянської зрілості учнівської молоді. Значний внесок у розробку цієї проблеми було здійснено Н. Білик (Білик,

2023: 82–90), Л. Гайдою (Гайда, 2011: 49–55), С. Долецькою (Долецька, 2013: 72–76), О. Карамановим (Караманов, 2013: 44–50), С. Майко (Майко, 2017: 64–66), В. Прокопчуком (Прокопчук, 2011: 157–200), І. Самсаковою (Самсакова, 2015: 119–123). Вивчення перших кроків діяльності Музею історії школи та мікрорайону Опришівці м. Івано-Франківська здійснено Б. Гаврилівим (Гаврилів, 2008: 66–69; Гаврилів та ін., 2017: 477–493). Практичні кроки діяльності Музею та гуртка «Історичне краєзнавство», який діє на його базі, відображено на офіційному сайті та в соціальних мережах Ліцею № 6 імені Івана Ревчука Івано-Франківської міської ради (Музей історії школи, 2024; Відеоекскурсія, 2024; Іван Ревчук, 2023).

Метою статті є характеристика Музею історії школи та мікрорайону Опришівці Ліцею № 16 Івано-Франківської міської ради як центру національно-патріотичного виховання та формування громадянської зрілості учнівської молоді. Для її реалізації необхідно розкрити основні віхи історії школи, висвітлити відкриття Музею історії школи та мікрорайону Опришівці, виокремити важливі елементи його експозиції, проаналізувати окремі заходи вихованців гуртка «Історичне краєзнавство» Центру туризму і краєзнавства учнівської молоді Івано-Франківської міської ради, які проводяться на базі Музею, для поглиблення національно-патріотичного виховання та громадянської зрілості учнівської молоді.

Виклад основного матеріалу. Серед численних інститутів, що виникли як засіб збереження та дослідження історичної минувшини, залучення молоді до її вивчення, вагоме значення посідають музеї при навчальних закладах. У сучасному навчально-виховному процесі підвищується роль музею як осередку освіти і виховання, що сприяє формуванню у молодого покоління національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, забезпеченню духовної єдності поколінь (Самсакова, 2015: 121–122).

Організаційно-методичне керівництво діяльністю музеїв при навчальних закладах здійснює Український державний центр туризму та краєзнавства учнівської молоді Міністерства освіти і науки України. Історія музеїв при навчальних закладах свідчить про постійне вдосконалення їх діяльності як складової процесу навчання. Шкільні музеї, різновид навчальних, створюються й функціонують у закладах загальної середньої освіти і закладах позашкільної освіти з метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу, розвитку пізнавальної та творчої активності

учнів, формування в них навичок ціннісноорієнтованого ставлення до історико-культурної спадщини, прилучення до неї.

Заснування на початку ХХІ ст. Музею історії школи та мікрорайону Опришівці на базі Ліцею №6 Івано-Франківської міської ради не був простою випадковістю для обласного центру. Територія колишнього села Опришівці, сьогодні південного мікрорайону м. Івано-Франківська, впродовж віків залишається майже незмінною. В залежності від історичних умов змінювався тільки адміністративно-територіальний поділ. Село постійно розбудовувалося вздовж кількох кілометрів лівим берегом р. Бистриці Надвірнянської і поділилося на Долішню і Горішню частини (Гаврилів та ін., 2017: 5–11).

Впродовж віків і, особливо, за останні десятиріччя ХХ ст., село поступово злилося з містом, де й утворився один з найбільших мікрорайонів. Народна школа в Опришівцях було закладена близько 1840 р. Перший шкільний будинок був збудований фронтом до північної дороги, а близько 1859 р. було збудовано другу школу, яка стоїть до цих пір (Гаврилів, 2008: 67).

Від початку аж до 1868 р. школа підлягала греко-католицькій консисторії і називалась «парафіальною», пізніше – «гмінною». Пізніше, в 1868 р., школа переходить під управління шкільної крайової ради і повітового уряду, тобто відповідного повітового відділу (Гаврилів, 2010: 7). У зв'язку з набранням відповідної кількості дітей шкільного віку, шкільна крайова рада на прохання шкільної окружної ради своїм рескриптом дозволила на відкриття при місцевій школі 1-класного мішаного класу початкового. На посаду першої вчительки шкільна окружна рада призначила Марію Шерцінгер (Гаврилів, 2010: 8).

Якщо «Хроніка школи» з 1896 р. в основному збереглася до наших днів, то акт передачі майна школи за 1903 р., на жаль, не зберігся. Саме тоді було збудоване австрійською владою двокласне приміщення початкової школи (нині вул. о. І. Блавацького, 3), але майно попередньої старої школи в сільській хаті складалося лише з кількох парт, ковбана для рубання дров, сокири і двох каганців для освітлення класу. Першим вчителем у новій школі був Євген Валявський, який більше 20 років спільно з о. Теодором Матейком дбали про розвиток школи і села. Школа мала свою присадибну ділянку, яку обробляли самі школярі. Учителю Є. Валявському дуже захоплювався садівництвом, яке популяризував серед жителів села (Гаврилів та ін., 2017: 159–160).

Спочатку в місцевій школі викладали німецькою, пізніше – польською і українською. Відомо,

що вчителями при місцевій школі були так звані «дякоучителі», які були також писарями у гміні. Лише у двадцятих роках ХХ ст. під тиском громадськості та письмового звернення в 1927 р. 69 жителів села до повітової та краєвої шкільної ради, викладання почало здійснюватись рідною українською мовою (Гаврилів, 2010: 7–9).

У 1960 р. Опришівська школа була реорганізована у семирічну, де працювало вже 17 вчителів, які були направлені на роботу із східних областей України. З місцевих вчителів вчителькою початкових класів працювала Марія Коваль. Директором школи до 1949 р. був колишній викладач гімназії Антон Євчук (Гаврилів та ін., 2017: 160).

У 1961 р. директором школи було тимчасово призначено випускника Станіславського учительського інституту, учасника Другої світової війни М. О. Суровського, який працював тут 40 років. А почалося директорство М. О. Суровського з будівництва в 1961–1962 рр. методом народної будови двох нових приміщень школи відповідно на 4- і 2-класні кімнати. Крім того, були обладнані класи у двох колишніх житлових будинках, зокрема, місцевого священика. Після цього будь-яке будівництво нових приміщень школи припинилось на цілих 50 років. У радянський період таке табу було покладене військовими, які спільно з санітарною станцією забороняли будувати школи біля військового аеродрому (Гаврилів та ін., 2017: 160–161).

Але потім, коли в 1989 р. заборона була знята, а перший в місті демократично обраний директор школи — заслужений вчитель України Іван Йосипович Ревчук, а також голова ради школи розгорнули активну діяльність по виготовленню документації будівництва нової школи з терміном здачі на 1994 р., почалися інтриги депутатів всіх рівнів, окремих жителів, а різні опозиційні дії місцевого значення привели до перенесення місця будівництва школи вже за другим проектом на територію ПМК-3. Почалося будівництво влітку 1995 р. з руйнування гаражів ПМК-3 і тільки в 1997 р. було закладено фундамент нової школи на цьому місці. Проте втрачено час, настав брак бюджетних коштів і будівництво припинилося на невизначений час, про що неодноразово писала міська преса (Гаврилів та ін., 2017: 161).

У вересні 2001 р. відкрито та здано в експлуатацію новозбудований перший пусковий комплекс школи, де учні мають змогу навчатися в світлих та просторих сучасно обладнаних приміщеннях. У 2008 р. виготовлено та затверджено проектно-кошторисну документацію на добудову II черги школи (Гаврилів та ін., 2017: 162).

Нині Ліцей № 6 імені Івана Ревчука Івано-Франківської міської ради — це сучасний заклад загальної середньої освіти, який забезпечує повноцінний розвиток і саморозвиток здобувача освіти, виходячи з його індивідуальних можливостей, виховує гармонійно розвинену та патріотично свідому особистість школяра, досягнення ним високого рівня освіченості, культури, духовності при збереженні і зміцненні здоров'я.

Матеріальну базу школи складають: вісім предметних кабінетів, дві виробничі майстерні, бібліотека, стадіон, актовий зал, який одночасно є спортзалом та будинком культури. В школі працює три предметні гуртки, гурток технічної творчості, два гуртки художньої самодіяльності, дві спортивні секції. Частина учнів займається в гуртках і секціях центру дитячої творчості, спортивних, музичних та художніх школах (Гаврилів та ін., 2017: 161–162).

27 серпня 2007 р. в рамках відзначення шістнадцятої річниці Незалежності України в м. Івано-Франківську на вулиці отця Блавацького в приміщенні колишньої двокласної школи (1903 р.), а нині пам'ятці, урочисто відкрито музей історії загальноосвітньої школи I–III ступенів № 6 та мікрорайону Опришівці (нині Музей історії школи та мікрорайону Опришівці).

Будівля початкової школи у доброму стані збереглася до наших днів, тому не випадково дирекція та педагогічний колектив нині вже Ліцею № 6 Івано-Франківської міської ради підтримали ініціативу міського управління освіти і науки та створили тут перший серед приміських шкіл історико-краєзнавчий музей.

У створенні експозиції музею приймали участь як учні та вчителі школи, так і мешканці мікрорайону Опришівці. На урочистостях з нагоди відкриття музею виступили голова оргкомітету музею, Марія Присяжнюк, на той час директор школи, начальник управління освіти Михайло Верес, керуючий справами міськвиконкому Андрій Лис та організатор музею Богдан Гаврилів. Освячення музею здійснили священики Опришівської церкви Святої Параскеви отець Іван Репела та отець Тарас Огар.

Першу екскурсію провели учні школи та автор експозиції Богдан Гаврилів. Особливої уваги заслуговує уваги шкільний дзвоник 1840 р. та унікальна пам'ятка освіти кінця ХІХ ст. «Хроніка школи в Опришівцях», яку виявив на горищі школи в післявоєнні роки тодішній директор Микола Суровський (Гаврилів та ін., 2017: 477–479; Музей історії школи, 2024).

Після проведення капітального ремонту приміщення старої школи (Баран, 2016) 23 квітня

2018 р. відбулося урочисте відкриття та освячення оновленого «Музею історії школи та мікрорайону Опришівці». Даний проєкт втілений за підтримки міського голови Руслана Марцінків, директора Департаменту освіти та науки Івано-Франківської міської ради Ігоря Смаля, а також організаційної, краєзнавчої та мистецько-художньої роботи Ігоря Максимчука, Богдана Гаврилів, Івана Гаврилів, Андрія Гаврилів, Лесі Гринів (Музей історії школи, 2024; Оленюк, 2018).

У музеї є наявна документація: Свідоцтво № 69 про відомчу реєстрацію музею при закладі освіти і науки України «Музей історії школи та мікрорайону Опришівці».

Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 213 від 22 лютого 2012 р. музею присвоєно звання зразкового та отримано Диплом Зразкового Музею (Наказ МОНМС, 2012; Гайда, 2011: 52–53). Цей статус підтверджено наказами Міністерства освіти і науки України № 379 від 17 квітня 2018 р. і № 945 від 22 липня 2020 р. (Наказ МОН, 2018; Наказ МОН, 2020).

У 2015 р. Музей історії школи та мікрорайону Опришівці м. Івано-Франківська здобув друге місце на огляді-конкурсі музеїв історії населених пунктів Івано-Франківської області, який був організований управлінням культури, національностей та релігій Івано-Франківської обласної державної адміністрації (На Прикарпатті, 2015). Наступного року Музей був визнаний переможцем обласного огляду-конкурсу, на якому було представлено матеріали 101 музею, що функціонують при навчальних закладах Івано-Франківської області, та нагороджений грамотою департаменту освіти і науки Івано-Франківської обласної державної адміністрації (Веприк, 2016).

На базі Музею активно працює гурток «Історичне краєзнавство» Центру туризму і краєзнавства учнівської молоді Івано-Франківської міської ради (ЦТКУМ). Його керівник Леся Іванівна Гринів формує у вихованців гуртка національну свідомість, прищеплює любов до рідного краю та повагу до видатних постатей минулого Опришівців та України. Вихованці гуртка у сфері науково-дослідної роботи здійснюють дослідження процесів соціально-економічного, політичного і культурного розвитку Опришівців від найдавніших часів до сьогодення, проводять наукове вивчення, класифікацію та систематизацію різноманітних музейних колекцій, зокрема групують персональні матеріали видатних людей краю, діячів місцевого самоврядування, з етнографічно-мистецьких матеріалів – рушники, українські сорочки, витвори образотворчого мистецтва,

а також літературні матеріали. Опрацьовують необхідні матеріали з історії рідного краю, що зберігаються в архівах і фондах інших музеїв та бібліотек, проводять збір матеріалів серед населення краю, їх описують, документують та систематизують. У сфері науково-експозиційної роботи здійснюють оновлення постійно діючої експозиції Музею. У царині науково-просвітницької та масової роботи висвітлюють та оприлюднюють діяльність Музею на офіційному сайті та в соціальних мережах (Відеоекскурсія, 2024).

Вихованцями гуртка «Історичне краєзнавство» ЦТКУМ у Музеї історії школи та мікрорайону Опришівці проводяться екскурсії. Їх тривалість становить 40 хвилин. Початок екскурсії: «Сторінки історії Опришівської школи (1840 р.)», завершення екскурсії: «Івано-Франківськ – місто, в якому ми живемо», включаючи такі тематичні розповіді: 1. Сторінки історії Опришівської школи (1840 р.). 2. Опришівська школа – дорога в життя. 3. Його ім'я носить наша школа. 4. Сучасне життя школи. 5. Медалісти нашої школи. 6. Заснування села Опришівці. 7. Борці за волю України. 8. Учасники Другої світової війни. 9. Наше село у післявоєнні роки. 10. З історії Опришівської церкви святої Параскеви (1908 р.). 11. Творча інтелігенція Опришівців. 12. Ветерани школи. 13. Наші вчителі – випускники школи. 14. Івано-Франківськ – місто, в якому ми живемо. 15. Герої, які житимуть вічно (Музей історії школи, 2024).

Проведення таких екскурсій у Музеї історії школи та мікрорайону Опришівці української необхідна. Адже речі, документи, фотографії розкривають історію цього мікрорайону обласного центру через долі реальних людей – відомих постатей цього населеного пункту, учителів, випускників, земляків. Це допомагає учням та вихованцям гуртків усвідомити себе частиною громадянського суспільства, народу, держави. Водночас, екскурсії, в якому задіяне підростаюче покоління, стимулюють пошану до національних героїв, родинних традицій, культурної спадщини. Через знайомство з історією громади здобувач освіти – учень чи вихованець гуртка – формує власну громадянську позицію, відчуття приналежності не лише до широкого світу своєї малої батьківщини, але й до України. Потрібно розуміти, що музейна робота, важливим складником якої є і проведення екскурсій, часто передбачає дослідження, аналіз джерел, постановку питань: «Чому цей експонат важливий?», «Що ми можемо з цього винести сьогодні?» Це сприяє розвитку аналітичних і рефлексивних умінь, які є складовими громадянської компетентності. Але коли учні чи вихованці гурт-

ків самі беруть участь у підготовці та проведення екскурсій, це формує в них відповідальність за збереження історичної пам'яті, вміння працювати з джерелами, комунікувати, поважати думку інших.

Таким чином, проведення екскурсії у Музеї історії школи та мікрорайону Опришівці — це інструмент формування свідомого, відповідального громадянина, який не тільки знає історію, але й розуміє її значення для сьогодення. Таке навчання стає осмисленим, глибоким і особистісно значущим.

У 2024 р. вихованці гуртка «Історичне краєзнавство» ЦТКУМ, учні 6-Б, 7-Б класів Ліцею № 6 імені Івана Ревчука Івано-Франківської міської ради Анна Заседко, Ольга Заседко, Анна Ільчишин, Соломія Ковальчук, Марія Пляс, Владислава Тимків, Галина Тимків, Богдан Українець, Надія Френіс в рамках Всеукраїнського конкурсу екскурсодів навчальних закладів «Край, в якому я живу» (історичний профіль) (Положення, 2020: 45–50) на базі Музею історії школи та мікрорайону Опришівці підготували відеоекскурсію на тему «Історія села Опришівці як одного із мікрорайонів міста Івано-Франківська». Під час відеоекскурсії вихованці гуртка знайомлять глядачів про створення і відкриття цього музею у 2007 р. та оновлення його експозиції у 2018 р., подають характеристику експозиційних тем, присвячених літопису та природно-географічному розташуванню села Опришівці, який нині входить до складу обласного центру. Виокремлено інформацію про історію заснування та походження назви «Опришівці», охарактеризовано сторінки історії села у XVIII–XIX ст., наводяться цікаві статистичні до демографічні відомості щодо його населення. Звернуто увагу на сучасний стан розвитку мікрорайону Опришівці м. Івано-Франківська, його інфраструктуру та пам'ятні місця. Наголошено на вшануванні пам'яті уродженців мікрорайону, які загинули під час несправедливої повномасштабної російсько-української війни, розпочатої північним сусідом у лютому 2022 р. (Відеоекскурсія, 2024).

Мета цієї відеоекскурсії — виховати у здобувачів освіти любов до рідного краю, бережливе ставлення до історії, духовної спадщини українського народу, природного довкілля, а найголовніше — розвитку музейної та екскурсійної справи в закладах освіти (Положення, 2020: 46). Вивчення історії рідного населеного пункту у шкільному музеї допомагає дітям усвідомити, що їхнє коріння глибоке, що місце, де вони живуть, має власну унікальну долю, героїв, традиції. Це виховує гордість,

повагу до свого походження та відповідальність за збереження пам'яті. Водночас, експонати Музею історії школи та мікрорайону Опришівці пов'язані з людьми, яких учні та вихованці гуртків знають особисто або про яких чули від рідних, викликають живий інтерес і щире переживання. Через це формується справжня громадянська свідомість, а не формальна чи удавана обізнаність. Пізнаючи, як змінювалося життя в Опришівцях, здобувачі освіти краще розуміють історію своєї рідної малої батьківщини, як відбувалися у ньому політичні, соціально-економічні та культурні процеси. Це, у майбутньому, стане важливим підґрунтям для їх компетентної участі в житті громади. Нарешті, така форма роботи виховує в учнів ініціативність, відповідальність і практичні навички громадянської участі.

Вихованці гуртків «Історичне краєзнавство» ЦТКУМ Владислава Тимків, Богдан Українець, Анна Ільчишин і Галина Тимків (керівник Леся Гринів) та «Book студія-чат» Анна Заседко і Соломія Млиниська (керівник Наталія Стасюк) у рамках обласної історико-краєзнавчої акції «Історія освіти Івано-Франківщини» (Умови, 2020: 77–79) підготували ще один пізнавальний відеорепортаж «Іван Ревчук — директор, іменем котрого названо ліцей» про життя та діяльність видатного учителя, іменем якого названо Ліцей №6 Івано-Франківської міської ради. Майданчиком для підготовки відеоматеріалу став Музей історії школи та мікрорайону Опришівці (Іван Ревчук, 2023). У відеосюжеті вихованці гуртка розповідають про основні віхи життя і діяльності директора загальноосвітньої школи № 6 Івана Ревчука (1936–1996). Він народився 25 травня 1936 р. в селі Опришівці у багатодітній селянській родині. Навчався в училищі 1951–1953 рр., служив в армії. Після демобілізації Іван Йосипович був запрошений на роботу в Опришівську школу завгоспом, а через три роки став учителем трудового навчання. Згодом став відмінником народної освіти, старшим вчителем, а у 1988 р. першим в обласному центрі демократично обраним директором школи. Саме йому належить вагома роль в організації будівництва нового приміщення школи. Іванові Ревчуку втілити в життя головну мету — передати своєму наступникові, новому директорові ключі від нової школи, поліпшити умови праці дітей і вчителів завадила смерть. З 1999 р. заклад загальної середньої освіти у мікрорайоні Опришівці носить його ім'я (Гаврилів та ін., 2017: 383–386). Цікавими у відеоматеріалі є зібрані вихованцями гуртків спогади педагогів, випускників та родичів про життя та діяльність Івана Ревчука (Іван Ревчук, 2023).

Мета проведення такого заходу – виховання в учнівській молоді любові до рідного краю, шанобливого ставлення до історико-культурної спадщини, вивчення історії освіти та людей, що її творили, поповнення та розширення знань, вшанування пам'яті відомих педагогів (Умови, 2020: 77). Адже коли учні чи вихованці гуртків досліджують історію рідної школи, дізнаються про її засновників, учителів, випускників, які стали відомими людьми, – це створює місток між минулим і сьогоденням. Здобувачі починають відчувати причетність до освітньої спільноти, а це – перший крок до формування відповідального громадянина. Власне, історія самовідданого вчителя, директора школи Івана Ревчука, що присвятив життя навчанню й вихованню учнівської молоді, демонструють здобувачам освіти, що значить служити іншим, бути лідером і моральним авторитетом. Через вивчення постаті І. Ревчука, який працював у складний період радянської тоталітарної дійсності та на світанку відновлення і творення молодшої держави – Україна, учні та вихованці гуртків засвоюють цінності гідності, свободи та відповідальності. Водночас, знання традицій школи, свят, символіки, участь у ювілейних заходах формує у здобувачів освіти відчуття спадкоємності, приналежності до спільної освітньої історії. Це сприяє формуванню поваги до шкільного самоврядування, а також підсилює мотивацію бути активним учасником громадського життя школи. Зрозуміло, що підготовка вихованцями гуртків «Історичне краєзнавство» та «Book студія-чат» цього відеоматеріалу вимагала командної взаємодії, зокрема належної праці з архівними матеріалами, іншими джерелами, підготовки для проведення інтерв'ю та публічних виступів. Але все це стали важливими складовими для формування у них громадянської компетентності.

Відзначимо також, що Музей історії школи та мікрорайону Опришівці є своєрідним майданчиком під час проходження виробничої історико-краєзнавчої практики для студентів другого курсу предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Цьогоріч студенти-практиканти, викорис-

товуючи матеріали Музею, для вихованців гуртка «Історичне краєзнавство» ЦТКУМ провели заняття «Станиславів крізь віки: від фортеці до сучасного міста» і «Таємниці міської ратуші: символ Івано-Франківська» та виховний захід «Герої нашого краю: Роман Шухевич, Іван Франко, Василь Стефаник, Олекса Довбуш». Зокрема, під час останнього заходу вихованці гуртка, учні Ліцею №6 імені Івана Ревчука Івано-Франківської міської ради, з цікавістю слухали розповіді, ставили запитання та брали активну участь в обговоренні. Вони розмірковували над тим, як ці видатні особистості вплинули на розвиток української культури та історії. На завершення заходу студентка Лілія Абрамчук підсумувала: «Герої були різними, але всіх їх об'єднувала любов до рідної землі, прагнення змінювати світ на краще та залишити після себе спадщину для майбутніх поколінь. Цей захід нагадав нам, що історію творять не лише великі події, а й особистості, які своїми знаннями, талантами та боротьбою змінювали світ навколо» (Корисне гурткове заняття, 2025).

Висновки. Таким чином, Музей історії школи та мікрорайону Опришівці, який функціонує на базі Ліцею № 6 імені Івана Ревчука Івано-Франківської міської ради, є важливим центром національно-патріотичного виховання та формування громадянської зрілості учнівської молоді. Музей постійно відвідують здобувачі та вчителі закладів освіти міста, області, України. Також експонати музею мали змогу побачити представницькі делегації з країн Європи. До початку повномасштабної російсько-української війни щорічно в Музеї проводилося до 50 екскурсій різних рівнів. На базі Музею діє гурток «Історичне краєзнавство» ЦТКУМ. З року в рік вихованці гуртка проводять зустрічі з творчою інтелігенцією Опришівців. Під час підготовки та проведенні тематичних заходів, зустрічей із видатними особистостями на базі музею гуртківці тісно співпрацюють із партнерами музейними закладами м. Івано-Франківська – Літературним музеєм, Музеєм Небесної Сотні, Музеєм мистецтв Прикарпаття, Музеєм родинних професій сім'ї Романа Фабрики, а також з Івано-Франківською обласною організацією Національної спілки краєзнавців України та Національної спілки художників України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баран Л. В Опришівцях ремонтують столітню школу. *Galka.if.ua*. 2016. 16 липня. URL: <https://galka.if.ua/v-oprishivtsyah-remontuyut-stolitnyu-shkolu/> (дата звернення: 29.06.2025).
2. Білик Н. І. Музей як центр координації освітньо-виховної та краєзнавчої роботи закладу освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 3. С. 82–90. URL: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-3\(198\)-82-90](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-3(198)-82-90) (дата звернення: 02.07.2025).
3. Васильків І. Д. та ін. Громадянська освіта. Інтегрований курс, рівень стандарту: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Повторне видання / І. Д. Васильків, В. М. Кравчук, І. З. Танчин, О. А. Сливка, Ю. В. Тим-

ошенко, Л. М. Хлипавка. Тернопіль: Астон, 2023. 256 с. URL: <https://uahistory.co/pidruchniki/vasilkiv-civil-education-integrated-course-10-class-2023-standard-level-reissue/52.php> (дата звернення: 02.07.2025).

4. Веприк М. На Прикарпатті шкільний музей визнали переможцем обласного огляду-конкурсу. *Галицький кореспондент*. 2016. 11 січня. URL: <https://gk-press.if.ua/na-prykarpatti-shkilnyj-muzej-vyznaly-peremozhtsem-oblasnogo-oglyadu-konkursu/> (дата звернення: 30.06.2025).

5. Вербицька П. В. та ін. Громадянська освіта (інтегрований курс, рівень стандарту) : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Повторне видання / П. В. Вербицька, О. В. Волошенко, Г. Ю. Горленко, П. І. Кендзор, О. Г. Козорог, Н. І. Маркус, Л. П. Махун, О. Л. Педан-Слепухіна, С. П. Ратушняк, Е. В. Ситник. Київ : Літера ЛТД, 2023. 224 с. URL: https://uahistory.co/pidruchniki/verbizka-civil-education-integrated-course-10-class-2023-standard-level-reissue/#google_vignette (дата звернення: 02.07.2025).

6. Відеоекскурсія «Історія села Опришівці як одного із мікрорайонів міста Івано-Франківська». *Ліцей №6 імені Івана Ревчука*. 2024. 20 січня. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0emrlj9ATIY> (дата звернення: 29.06.2025).

7. Гаврилів Б. Хроніка школи в Опришівцях (1840–1937). Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. 96 с.

8. Гаврилів Б. Музей історії мікрорайону Опришівці відкрито у пам'ятці архітектури та освіти. *Краєзнавець Прикарпаття. Регіональний науково-методичний альманах*. 2008. № 11 (січень – червень). С. 66–69.

9. Гаврилів Б., Репела І., Ревчук В. Історія мікрорайону Опришівці м. Івано-Франківська. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2017. 512 с.

10. Гайда Л. Формування нормативно-правової бази діяльності музеїв при навчальних закладах України. *Краєзнавство. Науковий журнал*. 2011. № 3. С. 49–55. URL: http://history.org.ua/JournALL/kraj/kraj_2011_3/11.pdf (дата звернення: 02.07.2025).

11. Долецька С. Шкільний музей як засіб патріотичного виховання молодших школярів. *Молодь і ринок*. 2013. № 1. С. 72–76. URL: <https://surl.li/cniabn> (дата звернення: 02.07.2025).

12. Іван Ревчук – директор, іменем котрого названий ліцей. *Ліцей № 6 імені Івана Ревчука*. 2023. 25 травня. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=EQyWy8wIM7k> (дата звернення: 29.06.2025).

13. Караманов О. Музей – школа – університет : особливості педагогічної взаємодії в сучасному «суспільстві знань». *Освіта та педагогічна наука*. 2013. № 4. С. 44–50. URL: <https://surl.li/hmnyne> (дата звернення: 02.07.2025).

14. Корисне гурткове заняття про героїв нашого краю. *Кафедра історії України і методики викладання історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*. 2025. 18 лютого. URL: <https://kiu.pnu.edu.ua/2025/02/18/korysne-hurtkove-zaniattia-pro-heroiv-nashoho-kraiu/> (дата звернення: 02.07.2025).

15. Майко С. Шкільний музей як форма додаткової освіти. *Педагогічний пошук*. 2017. № 2. С. 64–66. URL: <https://surl.li/ooahfl> (дата звернення: 02.07.2025).

16. Методичні рекомендації щодо засад діяльності музеїв історичного профілю дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів. *Освіта. UA*. 2015. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47045/ (дата звернення: 29.06.2025).

17. Музей історії школи та мікрорайону Опришівці. *Ліцей №6 імені Івана Ревчука Івано-Франківської міської ради*. 2024. URL: <https://lyceum6.if.ua/istoriia-litseiu/> (дата звернення: 29.06.2025).

18. На Прикарпатті нагородили кращі музеї історії населених пунктів. *Firtka. Агенція новин*. 2015. 5 березня. URL: <https://www.firtka.if.ua/blog/print/na-prikarpatti-nagorodili-krasi-muzei-istorii-naselenih-punktiv71227> (дата звернення: 30.06.2025).

19. Наказ МОН України № 379 від 17.04.2018 р. Про затвердження рішення комісії МОН з присвоєння звання «Зразковий музей». 2018. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/661/67d/a0d/66167da0db63f508909892.pdf> (дата звернення: 29.06.2025).

20. Наказ МОН України № 945 від 22.07.2020 р. Про затвердження рішення комісії МОН з присвоєння звання «Зразковий музей». 2020. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/661/68d/ff0/66168dff04dd2174148885.pdf> (дата звернення: 29.06.2025).

21. Наказ МОНМС України № 213 від 22.02.2012 р. Про присвоєння та підтвердження звання «Зразковий музей» при навчальному закладі, який перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки, молоді та спорту. 2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0213736-12#Text> (дата звернення: 29.06.2025).

22. Оленюк Л. В одному з мікрорайонів Франківська з'явився новий музей. *Галицький кореспондент*. 2018. 24 квітня. URL: <https://gk-press.if.ua/u-odnomu-z-mikrorajoniv-frankivska-z-yavuvysya-novuj-muzej/> (дата звернення: 29.06.2025).

23. Положення про Всеукраїнський конкурс екскурсіводів музеїв навчальних закладів «Край, в якому я живу». *Положення та умови проведення Всеукраїнських та обласних експедицій, акцій, конкурсів*. Івано-Франківськ, 2020. С. 45–50.

24. Прокопчук В. С. Шкільне краєзнавство. Навчальний посібник. Київ : Кондор, 2011. 388 с.

25. Самсакова І. Виховання особистості учня засобами музейної педагогіки. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 68. С. 119–123. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/3045/2774> (дата звернення: 29.06.2025).

26. Умови проведення історико-краєзнавчої акції «Історія освіти Івано-Франківщини». *Положення та умови проведення Всеукраїнських та обласних експедицій, акцій, конкурсів*. Івано-Франківськ, 2020. С. 77–79.

REFERENCES

1. Baran L. (2016) V Opryshivtsiakh remontuiut stolitniu shkolu [A century-old school is being renovated in Opryshivtsi]. *Galka.if.ua*, 16 lypnia. <https://galka.if.ua/v-opryshivtsyah-remontuyut-stolitnyu-shkolu/> [in Ukrainian].

2. Bilyk N. I. (2023) Muzei yak tsentr koordynatsii osvityno-vykhovnoi ta kraieznavchoi roboty zakladu osvity [The museum as a center of educational and local lore work coordination of the educational institution]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, 3. 82–90. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-3\(198\)-82-90](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-3(198)-82-90) [in Ukrainian].
3. Vasylykiv I. D. et al. (2023) Hromadianska osvita. Intehrovanyi kurs, riven standartu: pidruchnyk dlia 10 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity. Povtorne vydannia [Civic Education. Integrated course, standard level: Textbook for grade 10 of general secondary education institutions. Reprint]. Ternopil: Aston, 2023. 256 s. <https://uahistory.co/pidruchniki/vasilkiv-civil-education-integrated-course-10-class-2023-standard-level-reissue/52.php> [in Ukrainian].
4. Vepryk M. (2016) Na Prykarpatti shkilnyi muzei vyznaly peremozhtsem oblasnoho ohliadu-konkursu [In Ivano-Frankivsk region, a school museum was recognized as the winner of a regional competition review]. *Halatskyi korespondent*, 11 sichnia. <https://gk-press.if.ua/na-trykarpatti-shkilnyj-muzej-vyznaly-peremozhtsem-oblasnogo-oglyadu-konkursu/> [in Ukrainian].
5. Verbytska P. V. et al. (2023) Hromadianska osvita (intehrovanyi kurs, riven standartu) : pidruchnyk dlia 10 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity. Povtorne vydannia [Civic education (integrated course, standard level): textbook for grade 10 of general secondary education institutions. Reprint]. Kyiv : Litera LTD, 2023. 224 s. https://uahistory.co/pidruchniki/verbizka-civil-education-integrated-course-10-class-2023-standard-level-reissue/#google_vignette [in Ukrainian].
6. Videoeleksursiia «Istoriia sela Opryshivtsi yak odnogo iz mikroraiioniv mista Ivano-Frankivska» (2024) [Video tour «History of the village of Opryshivtsi as one of the microdistricts of the city of Ivano-Frankivsk»]. *Litsei №6 imeni Ivana Revchuka*, 20 sichnia. <https://www.youtube.com/watch?v=0emrlj9ATIY> [in Ukrainian].
7. Havryliv B. (2010) Khronika shkoly v Opryshivtsiakh (1840–1937) [Chronicle of the school in the village of Opryshivtsi (1840–1937)]. Ivano-Frankivsk: Misto NV. 96 s. [in Ukrainian].
8. Havryliv B. (2008) Muzei istorii mikroraionu Opryshivtsi vidkryto u pamiatsti arkhitektury ta osvity [The Museum of the History of the Opryshivtsi Microdistrict is open in a monument of architecture and education]. *Kraieznavets Prykarpattia. Regionalnyi naukovy-metodychnyi almanakh*, 11. 66–69. [in Ukrainian].
9. Havryliv B., Repela I., Revchuk V. (2017) Istoriia mikroraionu Opryshivtsi m. Ivano-Frankivska [History of the Opryshivtsi microdistrict of Ivano-Frankivsk]. Ivano-Frankivsk: Misto NV. 512 s. [in Ukrainian].
10. Haida L. (2011) Formuvannia normatyvno-pravovoi bazy diialnosti muzeiv pry navchalnykh zakladakh Ukrainy [Forming of normative-legal base of activity of museums at educational establishments of Ukraine]. *Kraieznavstvo. Naukovyi zhurnal*, 3. 49–55. http://history.org.ua/JournALL/kraj/kraj_2011_3/11.pdf [in Ukrainian].
11. Doletska S. (2013) Shkilnyi muzei yak zasib patriotychnoho-vykhovannia molodshykh shkoliariv [School museum as facilities of patriotic education of junior school]. *Molod i rynok*, (1). 72–76. <https://surl.li/cniabn> [in Ukrainian].
12. Ivan Revchuk – dyrektor, imenem kotroho nazvanyi litsei (2023) [Ivan Revchuk – director, after whom the lyceum is named]. *Litsei № 6 imeni Ivana Revchuka*, 25 travnia. <https://www.youtube.com/watch?v=EQyWy8wIM7k> [in Ukrainian].
13. Karamanov O. (2014) Muzei – shkola – universytet : osoblyvosti pedahohichnoi vzaiemodii v suchasnomu «suspilstvi znan» [Museum – Secondary School – University: the distinctive features of the pedagogical interaction in the modern «knowledge society»]. *Osvita ta pedahohichna nauka*, 4. 44–50. <https://surl.li/hmnyne> [in Ukrainian].
14. Korysne hurtkove zaniattia pro heroiv nashoho kraiu (2025) [A useful group lesson about the heroes of our region]. *Kafedra istorii Ukrainy i metodyky vykladannia istorii Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stefanyka*, 18 liutoho. <https://kiu.pnu.edu.ua/2025/02/18/korysne-hurtkove-zaniattia-pro-heroiv-nashoho-kraiu/> [in Ukrainian].
15. Maiko S. (2012) Shkilnyi muzei yak forma dodatkovoi osvity [School museum as a form of additional education]. *Pedahohichni poshuk*, 2. 64–66. <https://surl.li/ooahfl> [in Ukrainian].
16. Metodychni rekomendatsii shchodo zasad diialnosti muzeiv istorychnoho profilu doshkilnykh, zahalnoosvitnykh, pozashkilnykh ta profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv (2015) [Methodological recommendations on the principles of operation of historical museums of preschool, general education, extracurricular and vocational educational institutions]. *Osvita.UA*. https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47045/ [in Ukrainian].
17. Muzei istorii shkoly ta mikroraionu Opryshivtsi (2024) [Museum of the history of the school and the Opryshivtsi Microdistrict]. *Litsei №6 imeni Ivana Revchuka Ivano-Frankivskoi miskoi rady*. <https://lyceum6.if.ua/istoriia-litseiu/> [in Ukrainian].
18. Na Prykarpatti nahorodyly krashchi muzei istorii naselenykh punktiv (2015) [The best museums of the history of settlements were awarded in Ivano-Frankivsk region]. *Firtka. Ahentsiia novyn*, 5 bereznia. <https://www.firtka.if.ua/blog/print/na-prikarpatti-nagorodili-krasi-muzei-istorii-naselenih-punktiv71227> [in Ukrainian].
19. Nakaz MON Ukrainy № 379 vid 17.04.2018 r. Pro zatverdzhennia rishennia komisii MON z prysvoiennia zvanntia «Zrazkovyi muzei» (2018) [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 379 dated April 17, 2018 On approval of the decision of the Ministry of Education and Science Commission on awarding the title of «Exemplary Museum»]. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/661/67d/a0d/66167da0db63f508909892.pdf> [in Ukrainian].
20. Nakaz MON Ukrainy № 945 vid 22.07.2020 r. Pro zatverdzhennia rishennia komisii MON z prysvoiennia zvanntia «Zrazkovyi muzei» (2020) [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 945 dated July 22, 2020 On approval of the decision of the Ministry of Education and Science Commission on awarding the title of «Exemplary Museum»]. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/661/68d/f0/66168dff04dd2174148885.pdf> [in Ukrainian].
21. Nakaz MONMS Ukrainy № 213 vid 22.02.2012 r. Pro prysvoienntia ta pidtverdzhennia zvanntia «Zrazkovyi muzei» pry navchalnomu zakladi, yakyi perebuvaie u sferi upravlinntia Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu (2012) [Order of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine No. 213 dated February 22, 2012 On the assignment and confirmation of the title «Exemplary Museum» at an educational institution under the jurisdiction of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports]. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0213736-12#Text> [in Ukrainian].

22. Oleniuk L. (2018) V odnomu z mikroraioniv Frankivska z'avyvsia novyi muzei [A new museum has opened in one of the microdistricts of city Ivano-Frankivsk]. Halytskyi korespondent, 24 kvitnia. <https://gk-press.if.ua/u-odnomu-z-mikrorajoniv-frankivska-z-yavyvsya-novyyj-muzej/> [in Ukrainian].
23. Polozhennia pro Vseukrainskyi konkurs ekskursovodiv muzeiv navchalnykh zakladiv «Krai, v yakomu ya zhyvu» (2020) [Regulations on the All-Ukrainian competition of guides of museums of educational institutions «Land in which i live»]. Polozhennia ta umovy provedennia Vseukrainskykh ta oblasnyi ekspedytsii, aktsii, konkursiv. Ivano-Frankivsk. 45–50. [in Ukrainian].
24. Prokopchuk V. S. (2011) Shkilne kraieznavstvo. Navchalnyi posibnyk [School local history. Textbook]. Kyiv: Kondor. 388 s. [in Ukrainian].
25. Samsakova I. (2015) Vychovannia osobystosti uchnia zasobamy muzeinoi pedahohiky [Educating the student's personality through museum pedagogy]. Zbirnyk naukovykh prats [Khersonskoho derzhavnoho universytetu]. Pedahohichni nauky, 68. 119–123. <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/3045/2774> [in Ukrainian].
26. Umovy provedennia istoryko-kraieznavchoi aktsii «Istoriia osvity Ivano-Frankivshchyny» (2020) [Conditions for conducting the historical and local history event «History of Education in Ivano-Frankivsk Region»]. Polozhennia ta umovy provedennia Vseukrainskykh ta oblasnyi ekspedytsii, aktsii, konkursiv. Ivano-Frankivsk. 77–79. [in Ukrainian].